

«NOI SIAMO ROMA!»

Fotballbyen Roma

«Roma er en tro, en tro hinsides all diskusjon. Ja, en kjærlighet!» Med disse ord avsluttet skuespilleren Renato Rascel en beveget tale på Teatro Sinistra i 1951.¹ Det Roma Rascel erklærte sin kjærlighet til var verken «Den evige stad», «Verdens hode», eller «Kristenhetens sentrum», men A.S. Roma – et av byens fotballag.

AV JØRGEN FOSSLAND

Rascel var besatt av det italienerne kaller «calcismo», eller på godt norsk fotballgalskap, og det finnes knapt et land i verden der denne lidelsen er mer utbredt enn nettopp i Italia. Likevel er det få som forbinder landets hovedstad med fotball. De virkelige fotballmetro-polene er Milano, Torino og Genova. I Roma har fotballen, som så mye annet moderne, lett for å forsvinne i mylderet av historiske monumenter. I en standard turistguide finner du vanligvis ikke mer enn et par linjer om fotballklubbene,² og kartene over sentrum er sjelden så omfattende at de får med seg byens store fotballarena ved foten av Monte Mario. Men om noen skulle være i tvil: Roma er en by der fotballen står sterkt. I likhet med Milano og Torino har Roma to lag i Serie A (den øverste divisjonen i Italia) S.S. Lazio og A.S. Roma trekker gjennomsnittlig 50 000 tilskuere til hver hjemmekamp og har en enorm skare av tilhengere i og utenfor bykjernen. For mange av disse menneskene betyr de lokale fotballklubbene mer for selvfølelse og identitet enn det byens mektige historie gjør. Eller kanskje er det riktigere å si at de to smelter sammen: Fotballagene er bilde på byen, og byens myter og storslagne fortid inngår i dyrkingen av lagene.

Fotballens historie ved Tiberen

Roma har i flere henseender en spesiell plass i fotballhistorien. Hver gang Italia har arrangert VM- og EM-sluttspillet for landslag har finalene gått av stabelen i hovedstaden, og med to VM- (1934 og 1990) og to EM-finaler (1968 og 1980) rager Roma over alle andre europeiske fotballsteder. I tillegg kommer tre finaler i Europacupene for klubbag samt et utall italienske landskamper. De mest patriotiske påstår til og med at det var her, i antikkens Roma, at fotballspillet i sin tid ble oppfunnet.

De gamle romerne spilte nemlig flere organiserte ballspill, blant annet på plassene foran de offentlige badene. Og et av spillene, «Harpastum», regnes av enkelte som en forløper til moderne fotball.³ Haken ved det hele er imidlertid at Harpastum var et gresk spill (kjent under navnet «Harpaston»). Sammen med kunstsatter, filosofi og andre kulturgoder var det importert til Roma fra Hellas. Til gjengjeld skal romerne etter alt å dømme ha æren for at britene startet å sparke ball. Faktum er i alle fall at da Cæsar invaderte de britiske øyer i 46 f.Kr. tok han og hans legionærer med seg Harpastum og de andre ballspillene over kanalen. Og i de fire hundre årene romerne ble værende i Britannia, ble det jevnlig arrangert kamper og turneringer, både blant romere og innfødte.⁴

Den moderne fotballen gikk derimot motsatt vei: fra England til Italia. Etter at engelskmennene i 1860- og 70-årene hadde fått orden på regler, stiftet forbund og klubber, startet de en storstilet eksport av spillet. Forretningsmenn og sjøfolk fra øyriket tok med seg «Association Football» til kontinentet og grunnla de første klubbene i Italia like før århundreskiftet. Navn som «Genoa Cricket and Athletic Club» (1893) og «Milan Cricket and Football Club»⁵ (1899) forteller sitt tydelige språk. I britenes ånd tok italienerne etter hvert egne initiativ og på vårparten i 1902 landet ballen omsider ved munningen av Tiberen. En romer bosatt i Paris introduserte spillet for medlemmene av to lokale idrettsforeninger og 16. mai samme år møttes *Virtus* og *Societa Podistica Lazio* til kamp på Piazza d'Armi (en militær paradeplass i Prati). Den siste av foreningene skiftet med tiden navn til *Societa Sportiva Lazio* og slo seg opp som Romas største og beste fotballklubb i perioden frem mot første verdenskrig.⁶ Lazio ble stiftet i 1900 av offiseren Luigi Bigiarelli. Navnet var hentet fra dis-triktet som omgir hovedstaden, og

klubbfarene – hvitt og himmelblått – tok Bigiarelli fra flagget til det olympiske Hellas. Lazio, eller «Biancoceleste» som laget kalles på grunn av draktene, hadde sitt utspring i fasjonable strøk som Villa Borghese og Parioli, men gjorde en stor innsats for å spre fotballen til andre deler av byen. Etterhvert fikk klubben sitt viktigste nedslagsfelt i de nordlige utkantene av sentrum og i forstedene.

I bykjernen kjempet en håndfull klubber om hegemoniet. I 1927 gikk fire av dem (Alba, Fortitudo, Roma og Pro Roma) sammen og dannet *Associazione Sportiva Roma*. Initiativtager til sammenslåingen var en lokalpatriotisk, fascistisk politiker ved navn Italo Foschi. Foschi ønsket å skape et slagkraftig hovedstadslag som kunne ta opp kampen med de norditalienske storklubbene og arbeidet hardt for å få Lazio med i den nye sammenslutningen. Fremstøtet strandet angivelig på motvilje fra Lazios ledelse, og den daværende klubbpresidenten hylles i dag på Lazios offisielle nettsider som om han dengang reddet klubben fra spedalskhet. Den nye foreningen, A.S. Roma, tok romernes farger – burgunder og gult – og slo seg ned i bydelen Testaccio. De mest trofaste tilhengere ble rekruttert fra samme sted og fra andre nærliggende arbeiderstrøk som Trastevere og Aventino. Dermed var grunnlaget lagt for en varig todeling av romersk fotballkultur (se nedenfor).

Sportslig har de to hovedstadslagene, inntil nylig, levd i skyggen av de tre store i nord: Juventus (Torino), AC. Milan og Internazionale Milano. Som italiaproff Per Bredesen skriver i sin selvbiografi fra 1962: «Det er merkelig med Roma-lagene. De kan ha mange gode spillere, men å vinne et mesterskap ser ut til å være helt håpløst».⁷ Vanskeligst var det for Bredesens egen klubb, Lazio.⁸ Laget var med i den italienske serien allerede fra oppstarten i 1913, men måtte i mer enn femti år ta til

takke med en og annen hederlig plassering og ett enslig cupmesterskap (1958). På 1960-tallet fristet Lazio en lite lukrativ tilværelse i Serie B (den nest øverste divisjonen) og ikke før i 1974 kunne de heve «lo scudetto» – skjoldet som hvert år tilfaller vinneren av Serie A. Etter mesterskapet gikk det raskt nedover med Lazio igjen. Diverse skandaler på og utenfor banen førte til utestengelse fra europeiske turneringer og nytt nedrykk til serie B i 1980. Det virkelige omslaget kom først på 1990-tallet etter at klubben var kjøpt opp av Romas dagligvarekonge Sergio Cragnotti. Godt hjulpet av Cragnottis milliarder (av kroner!) og med svenske Sven Gøran Erikson som trener vant Lazios himmelblå et seriemesterskap (2000), to cupmesterskap (1998, 2000) og en Europa-cup for cupvinnere (1999). Rivalene A.S. Roma markerte seg tidligere og var et topplag i Italia allerede på 1930-tallet, dog uten å vinne serie eller cup. I 1942 feiret de sitt første seriegull, og med unntak av en enkelt sesong, holdt laget seg i den øverste divisjonen gjennom hele etterkrigstiden med cuptriumfer både i 1964 og 1969. Den store glansperioden kom på 1980-tallet. Under ledelse av Niels Liedholm innkasserte Roma et seriemesterskap (1983), fire italienske cupmesterskap og en finaleplass i Europacupen for serievinnere (1984). Omtrent samtidig med Lazios gullalder fikk «Giallorossi» på ny kjenne lukten av edelt metall. Klubbens *scudetto* i 2001 sørget for at Roma inneværende sesong ble den første by i Europa med to lag kvalifisert for sluttspillet i mesterligaen.

Minst like viktig som nasjonale og europeiske meritter er resultatene fra de innbyrdes oppgjørene ved Tiberen. Også her fører Roma an. Etter 120 derbyoppgjør i seriesammenheng står Roma bokført med 39 seire mot Lazios 32. Hele 49 ganger har kampene endt uavgjort. I en kort historikk må man selvsagt også nevne noen av de mange spil-

lerprofilene som har vært innom hovedstaden gjennom årenes løp. Det romerske publikum er kjent for å ha forkjærlighet for lokalfødte helter, deriblant Bruno Conti (R), Giuseppe Giannini (R), og dagens to kapteiner Allesandro Nesta (L) og Francesco Totti (R). I Romas offisielle klubbbutikk på Piazza Colonna er det likevel brasilianeren Roberto Falcao portrett som henger øverst i æresgalleriet. Sportslige bragder er heller ikke alene om å gi varig heltestatus. Blant Lazios tilhengere dyrkes den forhenværende midtbanestjernen Luciano Re Cecconi som en slags klubbhelgen, etter at han under tragi(komi)ske omstendigheter ble skutt ned og drept i en av Romas gullsmedfortretninger i 1977.⁹

Arenaene

100 år med moderne fotball har preget Roma på mange områder. De mest prangende symbolene på fotballens nærvær er de enorme arenaene. I sin bok fra VM i 1990 beskriver Dag Solstad hvordan enkelte italienske stadionanlegg dominerer bybildet på linje med gigantiske katedraler og manifesterer fotballen som «det 20. århundres uttrykk». Romas største arena, Stadio Olimpico, ruver kanskje ikke like mye i det urbane landskapet, men det skal også noe mer til med tanke på hva Roma har å by på av annen arkitektur. Som nevnt ligger anlegget litt avsides til ved skogsiden på Monte Mario som nærmeste nabo i vest. I øst er banen omgitt av monumentene til det forhenværende Foro Mussolini (dagens Foro Italico), og når man besøker arenaen får man lett inntrykk av at Olimpico er en restaurert levning fra fascistenes år i Roma. På vei inn Foro Italico passerer man den store obelisk som stadig bærer førerens navn og langs den østre langsiden av banen finner man Stadio dei Marmi, en liten friidrettsarena med tribuner i marmor, omkranset av 54 pompøse

statuer i velkjent fascistisk kitsch. Omtrent der Olimpico ligger skulle det etter planen føres opp et gigantisk «nytt Colosseum», med plass til 100 000 tilskuere, til de påtenkte Olympiske lekene i 1944. Men krigen satte en stopper for både anlegget, lekene og fascistregimet.

Først i 1953 så Stadio Olimpico dagens lys i det demokratiske Italia, i god tid før sommerlekene i 1960. Arkitekt Annibale Vitellozzi tegnet en funksjonell, men kjedelig arena av såkalt romersk type, det vil si med oval form à la Colosseum. Banen var beregnet for friidrett og seremonier, og som fotballstadion betraktet er Olimpico stadig skjemet av en irriterende løpebane. Før VM i 1990 gjennomgikk Vitellozzis byggverk imidlertid en vellykket modernisering. Et enormt tak ble lagt over tribunen og avstanden fra publikum til gressteppet bak målene krympet inn med 25 meter(!). Slik den står i dag byr Olympiastadion på 82 000 tørre sitteplasser, gigantiske lystavler og et redselsfullt lydanlegg.

Romas nest største fotballarena heter Stadio Flaminio og ligger i distriktet med samme navn. Også Flaminio ble bygget til olympiaden i 1960. Men i motsetning til storebror Olimpico er dette en ren fotballbane, som også arkitektonisk sett er ansett for å være langt mere interessant. Mannen bak verket het Pier Luigi Nervi og de som er vel bevandret i italiensk fotball- eller arkitekturhistorie vil gjenkjenne mange trekk fra Nervis epokegjørende Stadio Comunale i Firenze. Flaminio er et enkelt, elegant romersk stadion, der tomrommet mellom banen og svingkurvene er tettet igjen med ståplasser som når nesten helt frem til baksiden av målburene. Et lite tak dekker deler av den ene langsiden og under tribunekonstruksjonen på samme side har Nervi integrert et svømmebasseng. På grunn av lav tilskuerkapasitet (ca. 30 000) blir Stadio Flaminio desverre ikke benyttet av Romas to store fotballag, med min-

dre et av dem befinner seg i Serie B, eller Olimpico er under restaurering. Den lille Serie C klubben *Lodigiani* er den eneste fotballklubben som har fast tilhold her.

De mest sagnomsuste fotballbanene i Romas historie er det bare minnene igjen av. Der Flaminio ligger idag stod en gang det beryktede *Stadio del Partito Nazionale Fascista* (SPNF). Som navnet mer enn antyder var dette en arena bestilt av mellomkrigstidens herskere, og her feiret «Il Duce» sin desidert største triumf på sportsfronten da han sammen med 50 000 ekstatiske landsmenn så Italia vinne 2–1 over Tsjekkoslovakia i VM-finalen i 1934.¹⁰ Noe overraskende var SPNF ikke bygget i romersk, men i såkalt gresk stil med én rett kortside og resten av tribunene som en sammenhengende U. En voldsom inngangsportal med flaggborg og hvelvede buer tok imot de besøkende. Hele monumentet stod ferdig i 1928 og fra 1931 var SPNF Lazios hjemmebane.

A.S. Roma holdt i denne perioden til på *Campo Testaccio*, i Via Nicola Zabaglia, på vestsiden av Monte Testaccio. Banen var ført opp i 1929 og var et klassisk britisk anlegg med fire vinkelrette sider tett inntil gressteppet. Tribunene var nesten i sin helhet oppført i tre og var innvendig malt i striper av gult og burgunder. Fullpakket tok banen ikke mer enn 20 000 tilskuere og Monte Testaccio fungerte som gratishaug for alle som ikke slapp inn. De heldige som sikret seg billett lagde til gjengjeld et ståk uten like. Når 40 000 føtter trampet i trebjelkene på Campo Testaccio skal husmødrene i Albanifjellene ha tatt inn klesvasken av frykt for det kommende tordenværet! Helt sant er det i alle fall at trampingen gikk hardt utover treverket, for i 1940 var tribunene så nedslitte og farlige at Roma motvillig måtte slå følge med Lazio til SPNF. Der ble de værende til Stadio Olimpico stod ferdig, og siden 1953 har Lazio og Roma levd i et

høyst ufrivillig ekteskap på mastodonten ved Foro Italico.¹¹

«Laziali» og «Romanisti»

Bortsett fra hjemmebanen har de to lagene og deres tilhengere tilsynelatende lite felles. I alle fall vil de ikke åpent vedgå det. Fotballbyen Roma er delt i to rivaliserende leire som kaller seg «Romanisti» og «Laziali». Sistnevnte gruppering har til og med et eget navn for lidenskapen de føler overfor klubben sin. En hengiven Lazio-fan er besatt av «lazialita». Rivaliseringen mellom de to flokkene bygger på en mengde stereotype forestillinger om motparten. En viktig motsetning har med stedstilhørighet og røtter å gjøre: Den typiske Roma-tilhengeren er født og oppvokst i sentrum og har generasjoner av romere bak seg i familien, mens Lazio-tilhengeren bor i en drabantby og tilhører en familie av innflyttere til hovedstaden. En annen motsetning er av sosial og kulturell art: Roma-tilhengeren har arbeiderklassebakgrunn og vulgære interesser, mens Lazio-tilhengeren kommer fra middelklassen og er mer kultivert.

Endelig er det en viktig politisk stereotypi: Roma-supporteren er sosialist, mens Lazio-supporteren er høyrevridd, ja til og med fascistisk. Dette bildet var etter alt å dømme ikke langt fra sannheten på 1930- og 1940-tallet og mye har selvsagt forandret seg siden da. Flere av de gamle arbeiderstrøkene i sentrum er blitt invadert av unge mennesker med penger og utdannelse, mens tyngden av arbeiderklassen er å finne i utkantene. Den geografiske skillelinjen er likevel høyst reell. I bydeler som Testaccio og Trastevere dukker navnet Lazio bare opp i spottende graffiti som «Lazio Merda» («Dritt-Lazio») eller den noe mer raffinerte «Lazie? Non grazie!» (Lazio-fans? Nei Takk!). På de lyseblå (!) bussene som frakter folk fra sentrum til forstedene skifter skriften på veggene til «Lazio campioni d'Italia». Og i det fasjonable

beltet nord for sentrum er Lazio nærmest enerådende. Lazio sliter dessuten stadig med stampelet som fascistklubb. Den viktigste grunnen til det er at organiserte fascistiske er godt representerte blant lagets mest fanatiske supportere. Deres åpenlyse rasisme gjør at ikke engang Cragnottis millioner klarer å lokke afrikanske eller afro-amerikanske stjernespillere til klubben.

Romas rykte som venstrevridd holdes på sin side i live av støtten laget har blant studenter og radikale akademikere. Men heller ikke Roma har klart å unngå infiltrering fra fascistiske på tribunene. I det hele tatt er de to lagenes tilhengerskare svært sammensatt. Dette har sammenheng med den helt spesielle tribunekulturen i Italia. Italienske og romerske fotballfans kan grovt sett deles i to. De mest synlige er de såkalte «ultras», som gjerne holder til i svingene på de store arenaene. På Stadio Olimpico står Romas ultras i søndre sving, mens Lazios holder til i nordre. Ultrasgruppene er sterkt organiserte, uofisielle supporterklaner som i hovedsak består av unge menn og (et forbausende stort antall) kvinner. Mange av medlemmene bruker nesten all sin tid på fotball og gjør store forberedelser til hver kamp. Under spillets gang holder de et velregissert leven med enorme banner, raketter, røykbomber, sang og tilrop.

Ultras-fenomenet oppstod i Italia på 1970-tallet og har tatt opp i seg mye av kulturen fra disse årenes politiske radikalisme. En stor del av sangrepertoaret og slagordene er lette omskrivninger av gamle politiske kampsanger og mange italienske supporterklaner har sterk politisk forankring. Blant Lazios ultras dominerer for tiden en pro-fascistisk klan som kaller seg «Irriducibili», mens Roma-svingen er delt mellom apolitiske «Commando Ultra Curva Sud», «Boys Roma» og bander som sympatiserer med den neo-fascistiske organisasjonen «Movimento Sociale Italiano». Alle ul-

tras-gruppene har militante innslag og rivaliserende klaner er hele tiden i «krig» med hverandre. For det meste er krigen verbal og symbolsk, men flere ganger de siste tiårene har den slått over i blodige sammenstøt. På 1980-tallet var Romas innbyggere vitne til regelrette gatekamper mellom ultras fra Lazio og Roma. Slagsmålene startet ved de såkalte EUR-boligene, der arbeidsledige «Romanisti» braket sammen med «Laziali» fra drabantbyene. Som alltid når det er snakk om «fotballvold» var det et diskusjonstema hvorvidt fotball var årsak eller påskudd til volden.

Den andre og desidert største delen av fotballpublikummet i Roma kan nærmest beskrives som et gjennomsnitt av byens befolkning. Sammenlignet med et land som England har fotballen i Italia svært bred apell. Menn er utvilsomt i flertall, men undersøkelser viser at fotballkamper trekker til seg tilskuere av fra alle sosiale sjikt og generasjoner. Dette er også lett å erfare hvis man går på kamp i Roma. På Olimpico kan man sitte ved siden av alt fra barn og stive forretningsmenn, til pensjonister og husmødre. Også disse har et voldsomt engasjement, men det gir seg fredeligere og langt mer sjarmerende utslag enn hos fanatiske ultras.

Per Bredesen, som avgjorde byderbyet i 1951 med et mål for Lazio, forteller en rekke anekdoter om Lazio- og Roma-supportere som inngikk veddemål i forbindelse med kampen. En bareier med hjerte for «Giallorossi» forpliktet seg til å servere en aperitivo til hver eneste Lazio-fan som passerte forbi på fortauet etter kampslutt, mens en annen Roma-tilhenger fikk omtale i avisen etter at han måtte svømme under fire bruer oppover Tiberen og nær holdt på å drukne allerede etter den andre. Fra nyere tid stammer historien om hvordan Romas tilskuere gikk til boikott av melk etter at det gikk rykter i byen om at Sergio Cragnotti hadde

skrudd opp melkeprisene i sine kolonialbutikker for å finansiere kjøpet av stjernespilleren Christian Vieri til Lazio for 400 millioner kroner.

Fotballens utbredelse og betydning for folk i byen er likevel aller mest synlig når et av lagene vinner et mesterskap. Da mister Roma fullstendig sitt museale preg. Offentlige plasser og monumenter draperes i klubbfarene, og all verdens supporter-effekter invaderer boligområdene der klubbene har sine respektive revir. Alle som har besøkt Roma siden sist sommer vil ha sett karnevalsaktige vimpler, flagg og grafitti i gult og burgunder som stammer fra feiringen av A.S. Romas seriegull i juni 2001. Et gigantisk skjold med påskriften «Roma Campioni» er for eksempel malt i bakken på den nordre tungen av Isola Tiberina.

Fotball, mytologi og politikk

Fotball og fotballkultur er utpregede moderne fenomener. Men Roma ville vel ikke vært Roma om ikke også fotballfolket hadde knyttet bånd til den allesteds nærværende fortiden. Både fra klubbene og fra supporterens side spilles det bevisst på romersk mytologi og historie. A.S. Romas klubbfarger (romernes burgunder og gult) er allerede nevnt. En annen kopling mellom fotball og mytologi er å finne i de offisielle klubbemblemene. Over Lazios hvite og himmelblå skjold sprer den romerske ørnen sine vinger, og i A.S. Romas merke er den kapitolske ulvinnen som dier Remus og Romulus plassert. Emblemene har vært der helt fra lagenes fødsel og har gitt opphav til de folkelige kjæleavnene «le aquile» (ørnene) og «i lupi» (ulvene). I butikkene hvor klubbene selger sitt autoriserte supporterutstyr finnes ørner og ulver i alle tenkelige og utenkelige varianter, klistret på tannbørster, viskelær, sengetøy, skrivesaker, klær, dørmatter, paraplyer og regntrekk for biler.

Da Italia arrangerte VM i 1990 benyttet det italienske fotballforbundet, på lignende vis, symboler fra Roma i markedsføringen av mesterskapet. Motivet på den offisielle plakaten fra Italia 1990 var en oppmerket fotballbane nedsenket i Colosseums midte, og på diverse t-skjorter kunne man se gladiatorer som trikset med ball. Den uoffisielle romerske fotballkulturen og ultras-gruppene spiller enda mer hemningsløst på fortidens makt. I søndre sving på Olympiastadion henger bannere med påskrifter som «Caput Mundi», «Roma Aeternitatis», «Roma Victor» og «Roma Impere». A.S. Romas ultras liker også å markere sin kontroll over sentrum av byen ved å veive med flagg som «Esquilino», «Palatino», «Trastevere» eller rett og slett «Noi siamo Roma» («Vi er Roma»). Romersk fotball er en forunderlig sammen-smelting av folkelig engasjement, lokalpatriotisme, mytologi og kommers.

Denne legeringen har naturligvis hatt enorm tiltrekningskraft på politikere og verdslige makthavere. Opp gjennom årene har politikere av alle avskygninger vært alliert med de to Roma-lagene. Og som vanlig i romersk og italiensk politikk har korrupsjon og andre lyssky affærer vært en del av bildet. Fascistene i mellomkrigstiden nøyde seg eksempelvis ikke med å bygge arenaer og slå sammen klubber. I forbindelse med A.S. Romas seriegull i 1942 skal Mussolini og hans krets ha hatt mer enn én finger med i spillet. «Il Duce» var egentlig Lazio-fan og på 20-tallet viste han seg hyppig på lagets kamper sammen med sine barn. Men for å skaffe hovedstaden en etterlenget triumf var han nødt til å satse på byrivalene. I 1942 skal Mussolini ved hjelp av bestikkløse ha sørget for å avgjøre byderbyet mot Lazio til ulvenes fordel. Kampreferatene forteller om uforståelige dommeravgjørelser i favør av «giallorossi», og på stillingen 1-1 i sluttsekundene skåret en av Lazios forsvarsspil-

lere et spektakulært selvmål som sikret Roma seieren (og senere på våren seriemesterskapet).

Tilsvarende oppskrift ble benyttet av Romas kristeligdemokratiske ledersjikt i 1951. For å unngå nedrykk for A.S. Roma ble både dommere og spillere kjøpt opp før en avgjørende kamp i siste serierunde. Men denne gang ble svindelen avslørt og Roma måtte ta turen ned en divisjon. Lazio fikk sin dose med politisk hjelp på 1980-tallet. Etter at flere av klubbens ledere hadde vært innblandet i svarte pengespill, straffet det italienske fotballforbundet laget med nedrykk til Serie B. Bare noen få år etter ble de samme spilleglade menneskene avslørt på ny. Alt tilsa nå en ytterligere degradering som ville ha ført Lazio til Serie C. På tilsynelatende uforklarlig vis kom imidlertid forbundet denne gang frem til at ni poengs fratrekk på tabellen var tilstrekkelig straff. Lazios offisielle kronikør prøver ikke engang å legge skjul på at nøkkelen til mysteriet er å finne hos Italias mangeårige statsminister Giulio Andreotti.

Paven og Vatikanet ser derimot ut til å ha behov for å holde seg nøytrale. Katolikkenes åndelige overhode Johannes Paul II er nemlig medlem av F.C. Barcelona – på behørig avstand fra fotballintrigene rundt Petersplassen.

LITTERATUR

- Bredesen, P. (1962): *Fotballen er rund*, Oslo: H. Aschehoug.
 Carcopino, J. (1940): *Daily Life in ancient Rome*, Yale University Press.
 Cresswell, P. & Evans, S. (1997): *European Football – A Fans Handbook*, London: The Rough Guides.
 Dal Lago, A. & De Biasi, R. (1994): «Italian football fans: culture and organization», i R. Giulianotti, N. Bonney & M. Hepworth: *Football, violence and social identity*, London: Routledge.
 Eco, Umberto (1987): «Diskussionerna kring Fotbolls VM», i Umberto Eco: *Vad kostar et mesterverk?*, Stockholm: Brombergs Bokförlag.
 Gehrmann, S. (1997): *Football and Regional Identity in Europe*, Münster: LIT Verlag.

- Geijerstam, E. af (1998): *Grenoli – Et fotbollsäventyr*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
 Hermann, R. (1993): *Fotball – Den alvorlige Leken*, Oslo: J.W. Cappelens Forlag.
 Inglis, S. (1990): *The Football Grounds of Europe*, London: Willow Books.
 Johnston, H.W. (1903): *The Private Life of the Romans*, Chicago: Scott Foresman.
 Solstad, D. & Michelet J. (1990): *VM i Fotball*, Oslo: Oktober Forlag.
 Wagg, S. (1995): *Giving the Game away – Football, Politics and Culture on five Continents*, Leicester: Leicester University Press.

NETTADRESSER

- «Roman Ball Games»
<http://www.personal.psu.edu/users/w/x/wxk116/romeball.html>
 «SSLazio Sito Ufficiale»
<http://www.sslazio.it/home.asp>
 «A.S. Roma»
<http://www.geocities.com/Colosseum/Field/6769/>

NOTER

- Rascels tale er gjengitt av Eva af Geijerstam i hennes portrett av den legendariske svenske trioen Grenoli (Gren, Nordahl og Liedholm): *Grenoli – Et fotbollsäventyr*, 1998, s. 171.
- Et hederlig unntak er *Lonely Planet*. I en klasse for seg er naturligvis *Rough Guides* spesielle fotballguide som har et eget kapittel om Roma. Se Cresswell & Evans (1997).
- Noen likheter er det definitivt. Harpastum ble for eksempel spilt på en bane med omtrent samme størrelse som dagens fotballmatter, det var ca. 10 spillere på hvert lag, ballen var rund og i spillets gang sparket man den mellom banehalvdelen. Forøvrig minnet reglene mer om Rugby enn ordentlig fotball. En detaljert beskrivelse av Harpastum og andre romerske ballspill, er lagt ut på nettadressen «Roman Ball Games». De som foretrekker bøker kan lese endel om de samme spillene hos Carcopino (1940) og Johnston (1903).
- I 217 e.Kr. skal det i følge en engelsk legende ha blitt spilt en kamp i Chester mellom romere og briter, som i anglofile kretser gjerne omtales som den første landskamp i fotball (det er unødvendig å tilføye til at legenden beretter om en overveldende britisk seier).
- Fortsatt har disse klubbene engelske navn: Genoa 1893 (ikke Genova) og Associazione Calcio Milan (ikke Milano). Mussolini og fascistene drev i mellomkrigstiden en aggressiv kampanje for å få engelske klubbnavn erstattet med italienske. De fleste av klubbene som bøyde av for presset tok tilbake sine opprinnelige navn etter krigen. Italienerne har imidlertid alltid brukt et hjemlig navn på

selve spillet, «calcio», en betegnelse som opprinnelig ble brukt om en middelalderisk form for fotball som var utbredt i Toscana (og som fortsatt spilles under bestemte høytider i byer som Firenze og Siena).

- Navneskiftet kom i 1925. Ved siden av fotball er over 20 sportsgrener samlet i klubben, og Lazio har blant annet markert seg sterkt innen sykling og rugby.
- Bredesen 1952, 75.
- De fleste fotballinteresserte forbinder nok Bredesen med AC Milan, der han spilte sammen med Grenoli og vant Serie A. Men Bredesen var i løpet av karrieren innom hele seks italienske klubber. Den første av dem var Lazio. Forøvrig har også en annen nordmann, Ragnar Larsen, kamper for Lazio.
- Re Cecconi ble skutt av innehaveren etter å ha styrtet inn i butikken forkledd som raner. Fra Re Cecconis side var opptrinnet ment som en spøk.
- Etter krigen ble SPNF omdøpt, først til Stadio Nazionale og senere til Stadio Torino. Det siste navnet var til minne om flyulykken i 1949 der fotballklubben Torinos meritterte mannskap mistet livet.
- For en detaljert og humørfyllt beskrivelse av Romas (og for den saks skyld resten av Europas) fotballbaner se Inglis (1990).